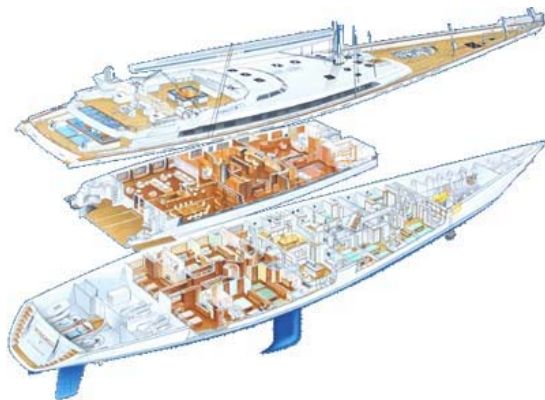

Dobro došli u svijet brodova i jahti

Tema br.5 – OTPOR I PROPULZIJA BRODA

Nastavna pitanja:

1. Otpor broda
2. Snaga pogonskog uređaja, interakcija trupa i propelera
3. Propeler

Literatura:

1 Dr Andrija Lompar, Nauka o brodu, Univerzitet Crne Gore, Kotor, 2002. Str.121-159

2 Pomorska enciklopedija,

1. Otpor broda

- Da bi se brod kretao kroz vodu (i vazduh) neophodno je savladati **silu otpora** koja se tom kretanju opire.
- Prva istraživanja otpora broda vezana su za traženje odgovora na pitanje: koliku snagu treba da ima pogonski stroj da bi se brod kretao određenom brzinom.
- Poznavanje sile otpora **R** obezbjeđuje i izračunavanje efektivne snage potrebne za kretanja broda nekom brzinom **v**.

$$P_E = R_T \cdot v \text{ (kW)}$$

Engleski naučnik- **Froude** koji je 1874 - te godine iznio svoju teorije o otporu broda.

Teorija se zasnivala na dimenzionoj analizi i eksperimentalnim mjerenjima koja je u prvo vrijeme vršio na ravnim pločama.

Ukupni otpor broda **R_T** se sastojao od otpora trenja **R_F** i otpora talasa **R_W**

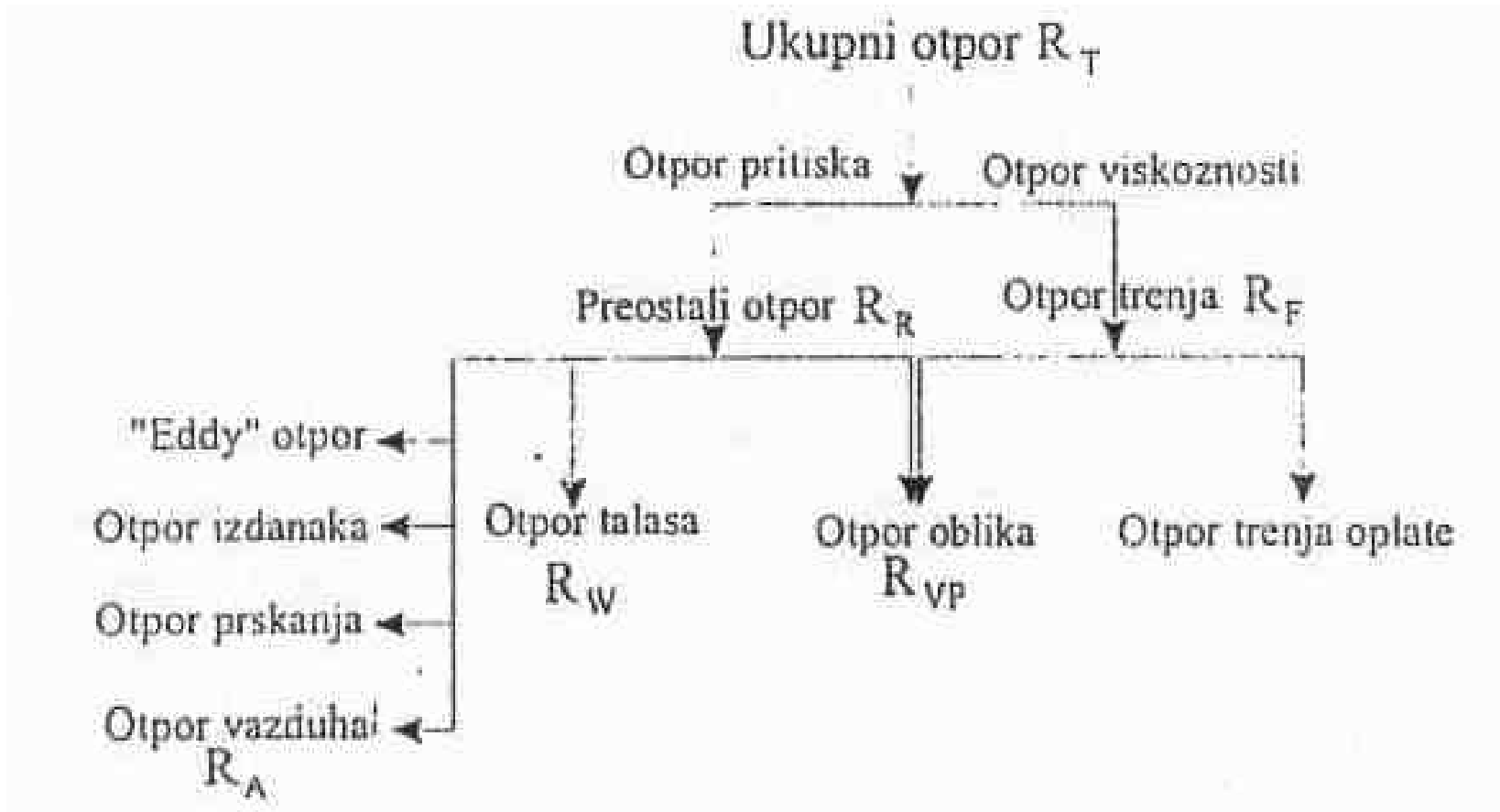
Kroz sistematizovane rezultate svojih eksperimenata došao je do mogućnosti izračunavanja otpora trenja, tj. isto tako formulisao je i zakon sličnosti (Froude - ov zakon sličnosti) koji mu je omogućio da rezultate u izračunavanju otpora talasa modela, može primijeniti pod određenim uslovima i na brod.

Zbog značaja koji ovi eksperimenti imaju, vodeći autoriteti u ovoj oblasti su specijalizovane organizacije koje se bave eksperimentalnim mjerenjima i koje su udružene u međunarodnu asocijaciju poznatu ko ITTC (*International Tank Towing Conference*).

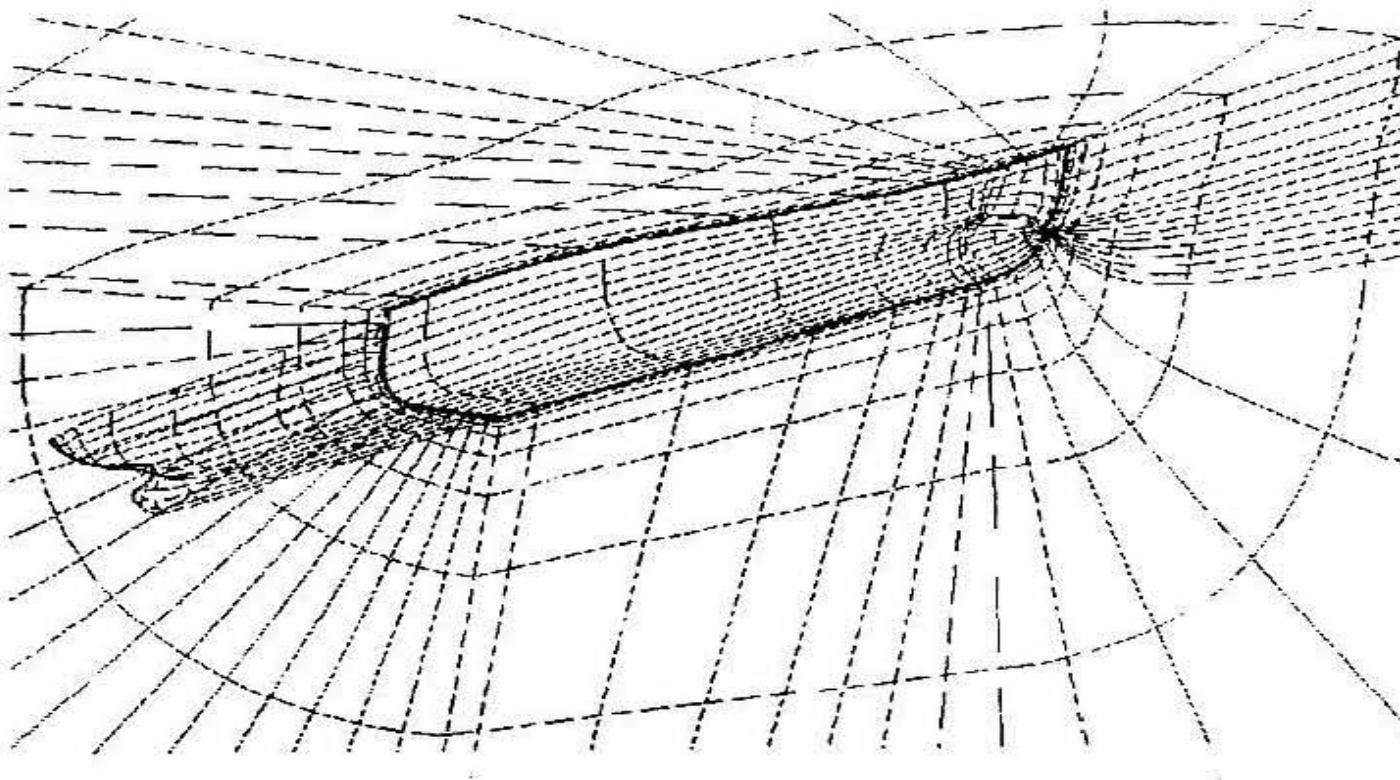
Tradicionalno otpor se dijeli na:

- otpor čiji je uzrok **viskoznost fluida** u kojem se brod kreće i na
- otpor čiji je uzrok vezan za **rasporede pritisaka u fluidu.**

Klasifikacija otpora broda

Raspored otpora na trupu broda

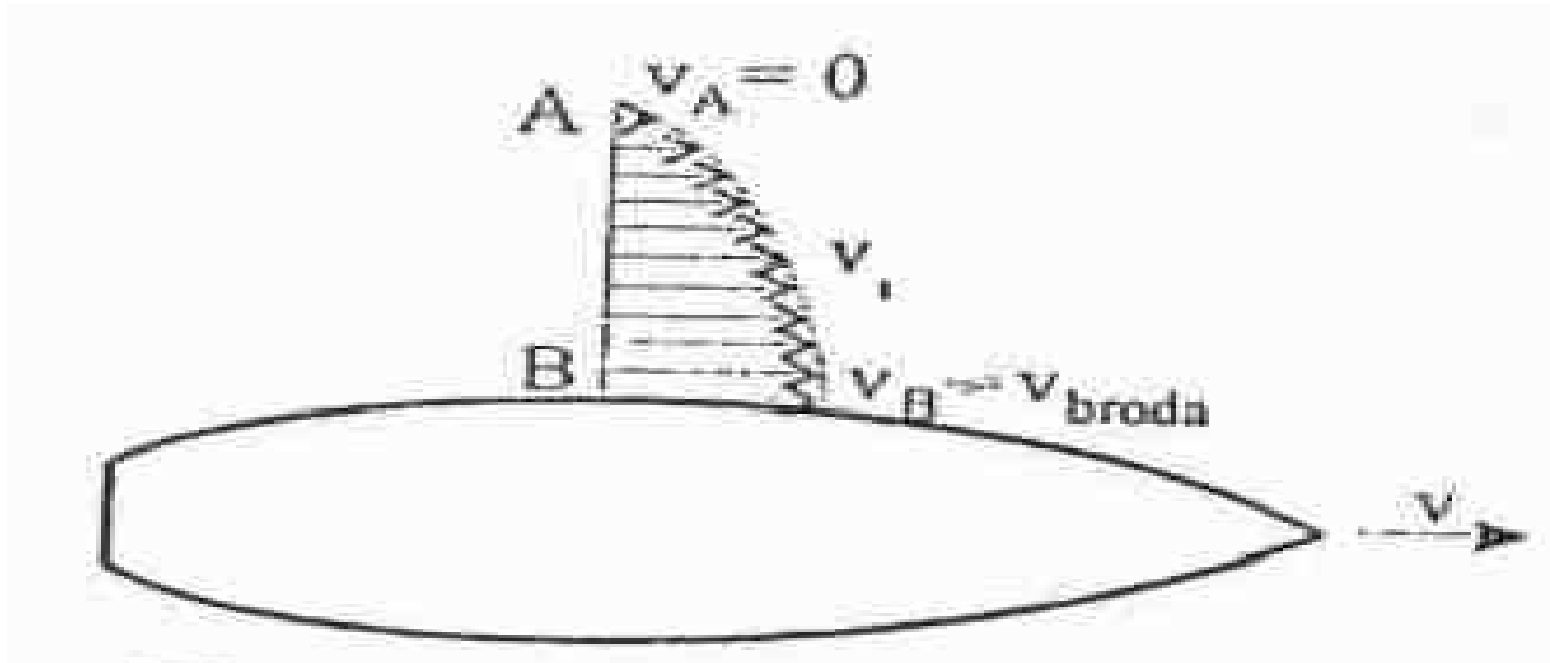
1.1 Otpor trenja RT

Otpor trenja broda može biti povezan sa **trenjem podvodnog dijela broda** koji se kreće kroz vodu i **otporom nadvodnog dijela broda** koji se kreće kroz vazduh.

Prilikom kretanja kroz vodu između površine trupa broda i vode dolazi do reletivnog kretanja, pri čemu se pojavljuju i tangencijalne (u pravcu kretanja broda i suprotnom smjeru), sile otpora, koje su srazmjerne pritisku vode na trup i koeficijentu trenja između oplate trupa i vode.

Kretanje broda uzrokuje da se slojevi vode u njegovoj blizini kreću u istom pravcu kao i brod.

Priroda otpora trenja broda

Otpor trenja broda jeste u stvari sila koja se troši na savladavanje ovih malih tangencijalnih sila čitavom površinom oplata broda i unutrašnjeg - trenja u "uznemirenoj" vodi u okolini

Danas se Fricova formula vrlo rijetko koristi.

Umjesto nje se za određivanje koeficijenta otpora trenja c_F koriste preciznije formule kao što su na primjer:

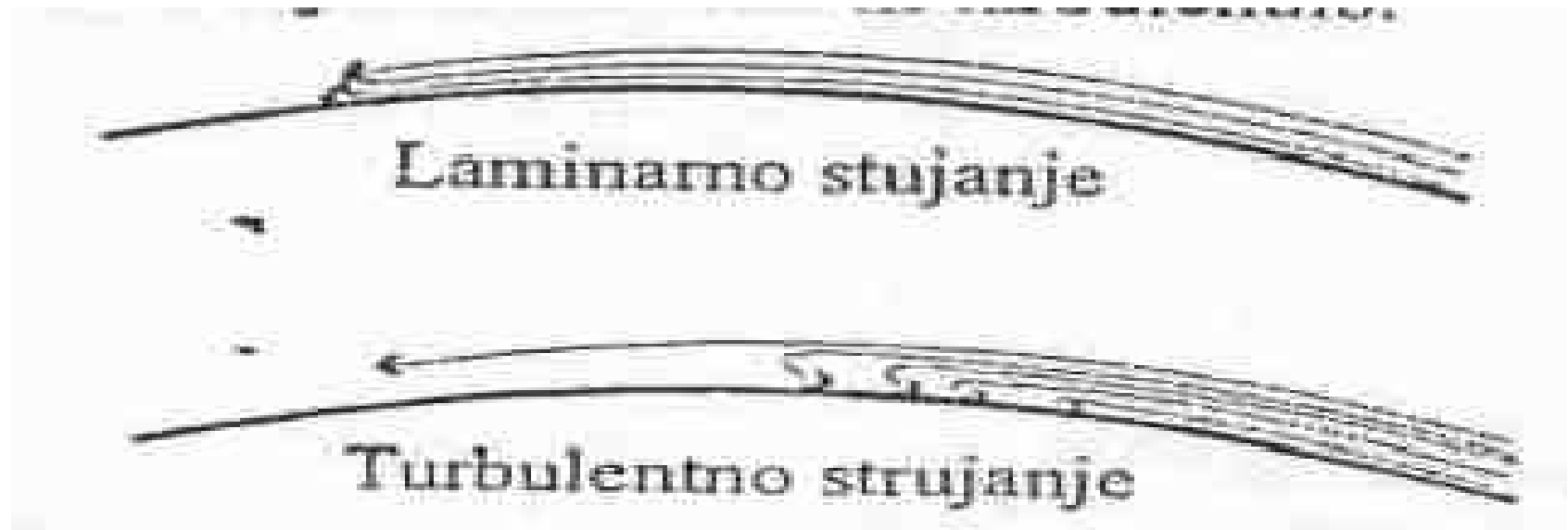
- ITTC 1957 formula
- Schoencher-ova formula
- Prandtl – Schlichting-ova formula
- Huges – Prohaskina formula, itd.

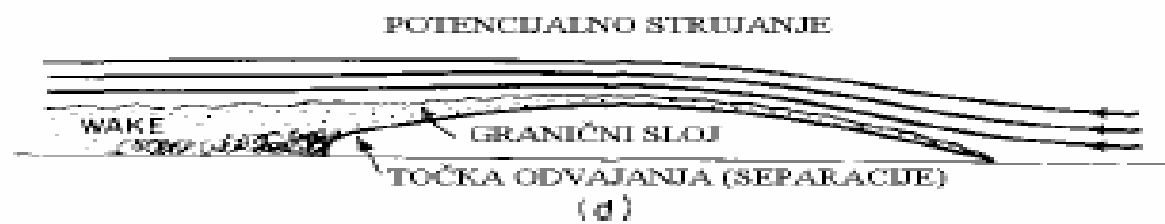
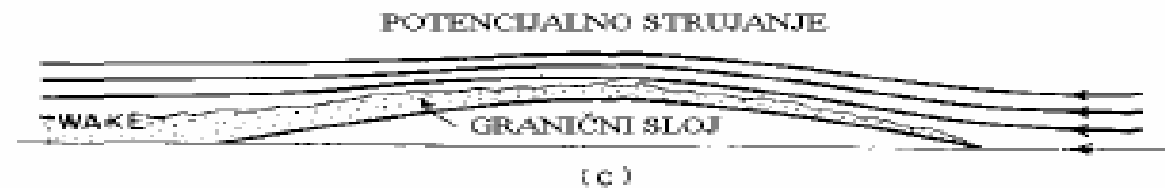
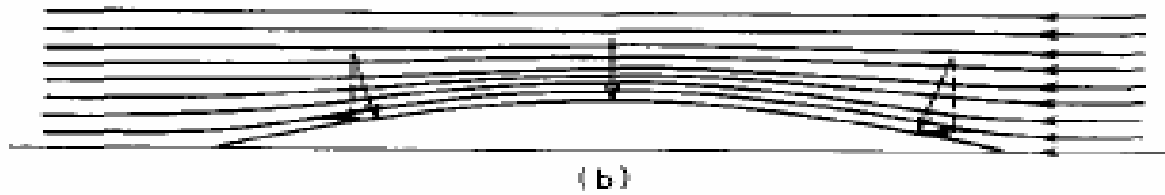
Sve prethodne formule za izračunavanje otpora trenja daju približno iste rezultate

Strujanje vode oko brodske oplate zavisi od:

- oblika broda,
- finoće njegovih linija,
- hrapavosti površine oplate,
- karakteristika vode u kojoj se kreće i
- brzine broda,

voda oko brodske oplate može strujati laminarno i turbulentno.

Kod pojave turbulentnog strujanja otpor trenja će biti, znatno veći.

Kod brodova, najčešće se turbulentnost pojavljuje neposredno iza pramca broda i u blizini krme.

Za trgovačke brodove se pretpostavlja da imaju približno istu podjelu između laminarnog i turbulentnog strujanja.

Problem se pojavljuje u vezi sa razlikom hrapavosti oplata u fazi eksploatacije, s obzirom da je realna oplata uvijek hrapavija od one na ispitivanom modelu

Hrapavost oplale može-bit :

- **strukturna** (uslijed deformacije limova oplata),
- **korozivna** (uslijed neravnina na oplati nastalim korozionim oštećenjima) i
- **obrastanjem** (uslijed algi, školjki i drugih organizama koji se na oplati nastanjuju).

Jasno je da je stepen hrapavosti u pojedinim slučajevima teško kvantifikovati

Otpor trenja broda predstavlja veoma značajnu komponentu ukupnog otporu koja se kreće i do 90% ukupnog otpora kod sporih brodova kao što su tankeri, brodovi za rasuti teret.

Kod brzih brodova kao što su putnički ili kontejnerski brodovi, ovaj procenat je znatno manji i može se kretati oko 40% ukupnog otpora.

1.2 Froude-ov zakon sličnosti

na bazi dobijenih rezultata otpora talasa za model on je mogao donijeti zaključke u vezi sa otporom talasa broda. U tu svrhu on se poslužio zakonom sličnosti.

Ukoliko dva tijela (brod i model) imaju slične geometrijske oblike i napreduju istim odnosom koji se naziva Froude-ov broj, onda su njihovi preostali otpori proporcionalni kubu dužina.

**Za uspostavljanjem veze rezultata
dobijenih ispitivanjem modela i onih
koji se odnose na brod neophodno je
postići:**

- **geometrijsku sličnost broda i
modela,**
- **kinematsku sličnost i**
- **dinamičku sličnost.**

Dinamička sličnost podrazumijeva sličnost između seta sila na brodu i na modelu: inercijalnih, hidrodinamičkih sila, težine i posebno otpora trenja.

Iz prethodnih uslova vidi se da postoji veza između kinematskih viskoznosti tečnosti i odnosa dužina broda i modela.

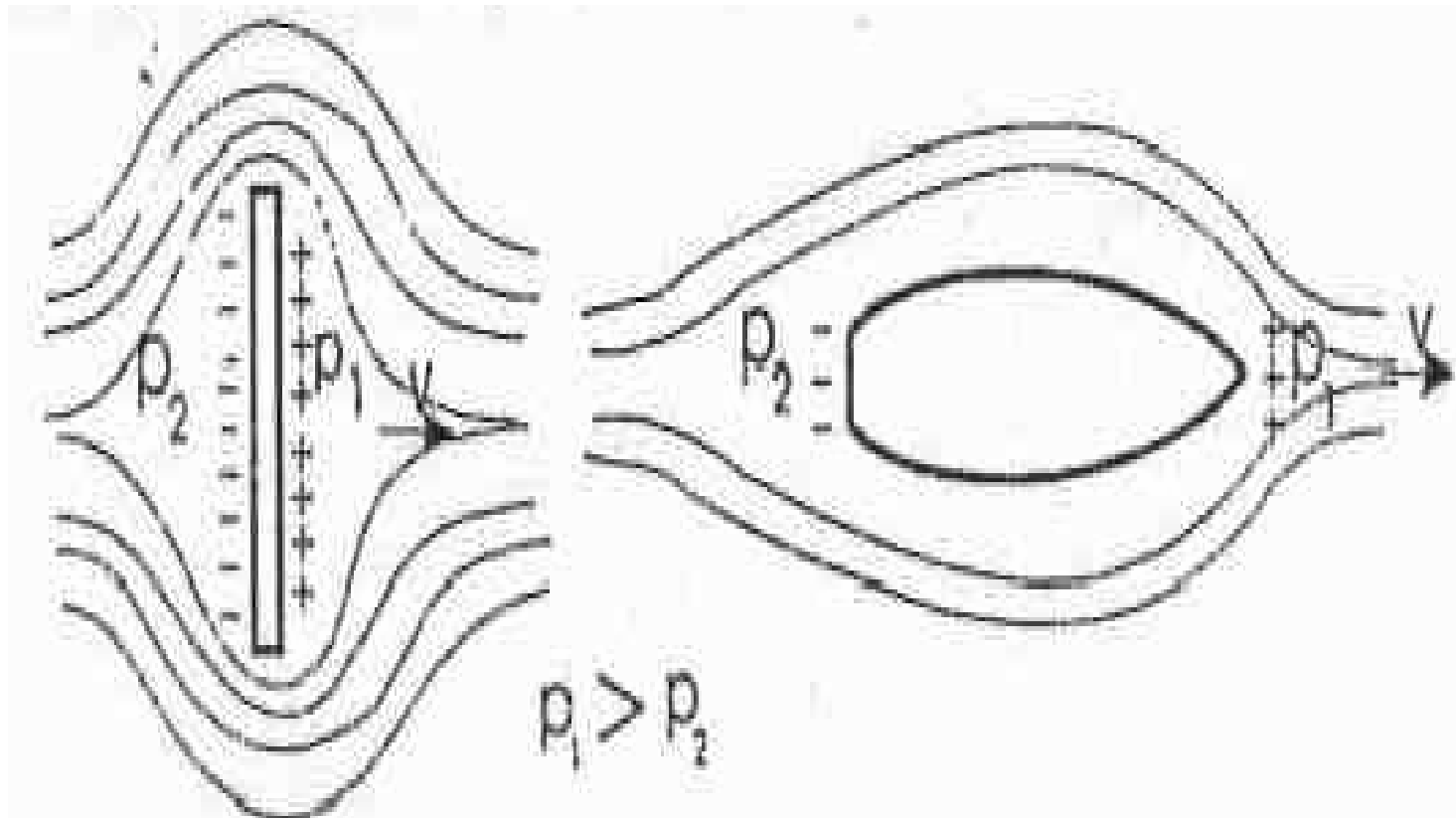
1.3 Preostali otpor R_R

Preostali otpor se definiše kao razlika ukupnog otpora i otpora trenja $R_R = R_T - R_F$ osnovne komponente preostalog otpora su:

- otpor talasa R_w ,
- otpor viskoznog pritiska R_{vp} i
- otpor vrtloženja ili eddy otpor R_E .

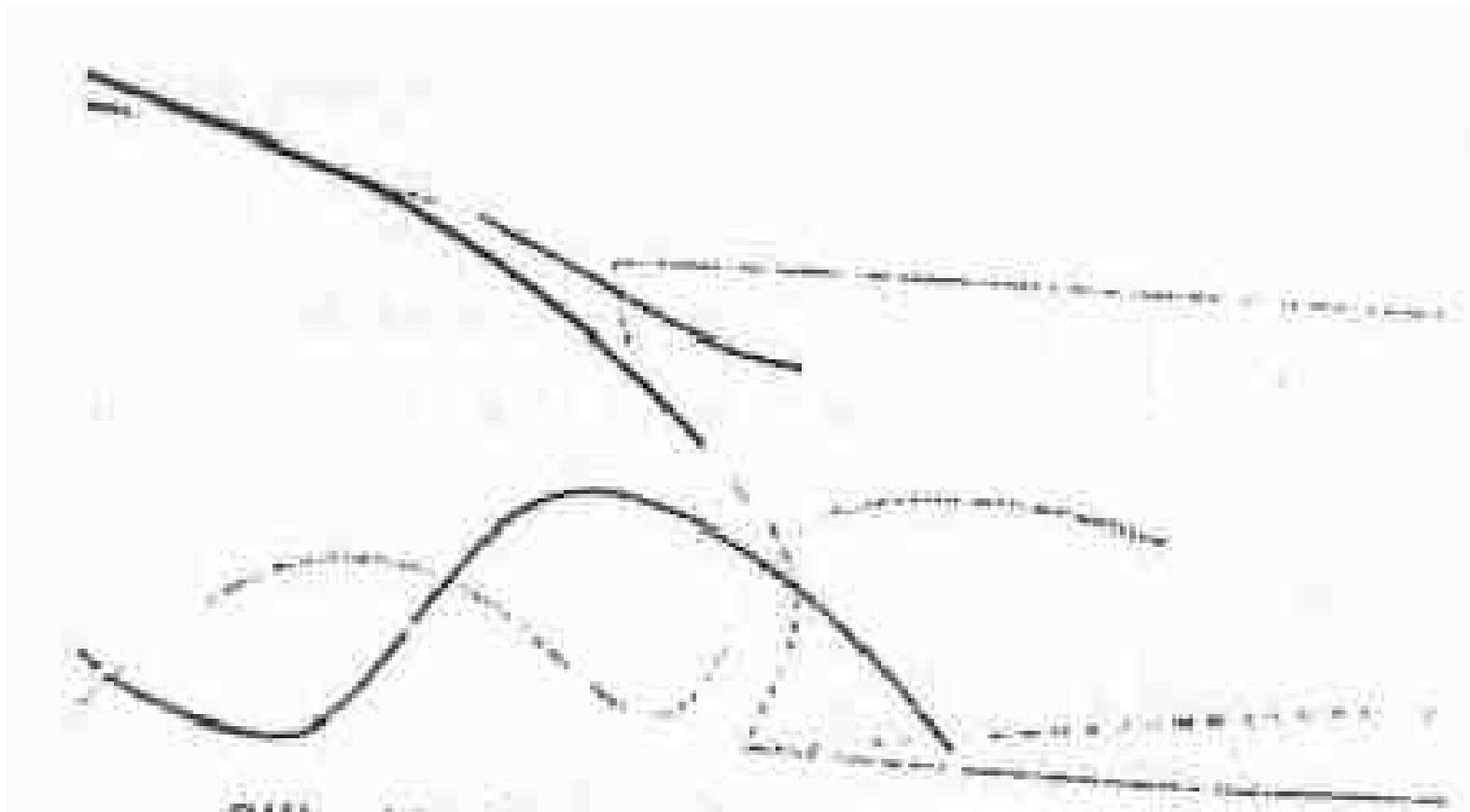
Kao poseban oblik preostalog otpora pojavljuje se i otpor vazduha.

Otpor viskoznog pritiska ili kako se često naziva i otpor oblika nastaje iz činjenice da je uslijed različitosti oblika tijela (broda) različita i brzina strujanja medija oko tijela

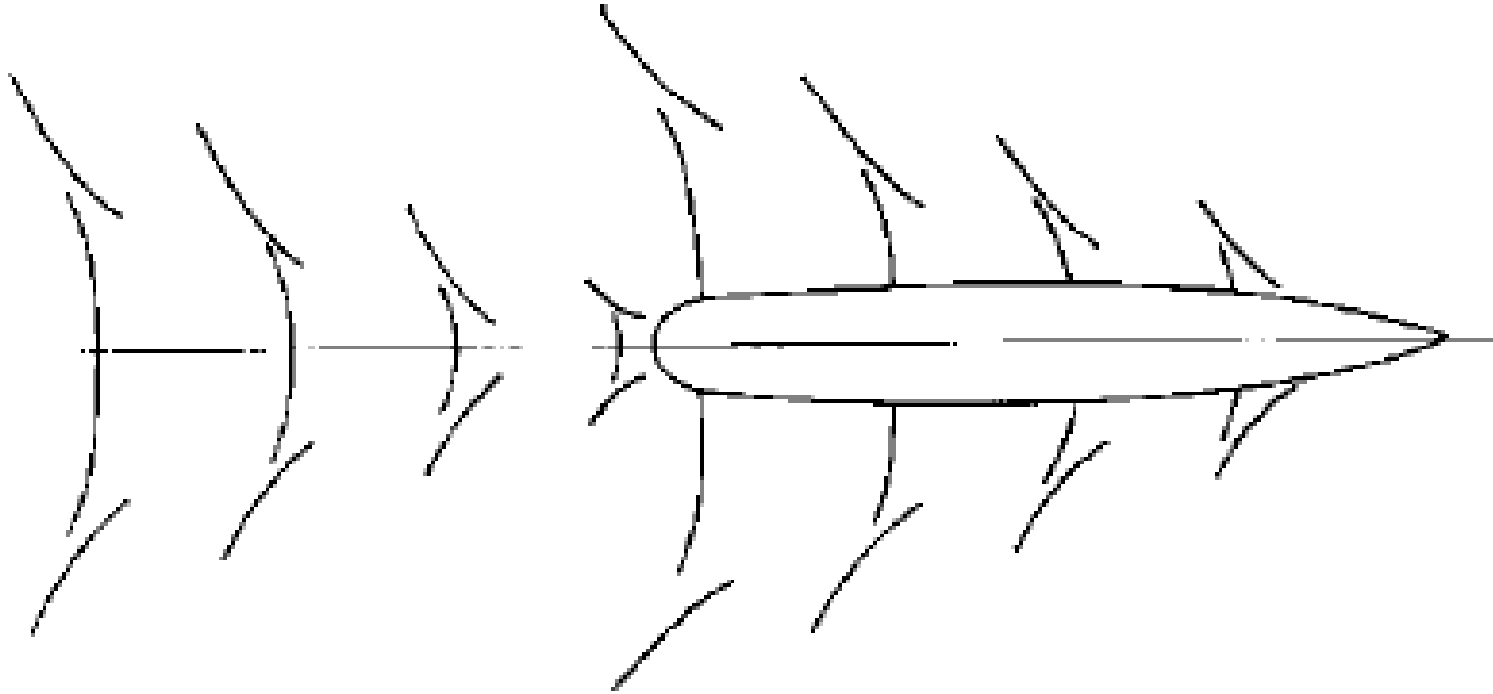
Hidrodinamičnim oblikom broskog trupa ovaj se otpor znatno smanjuje

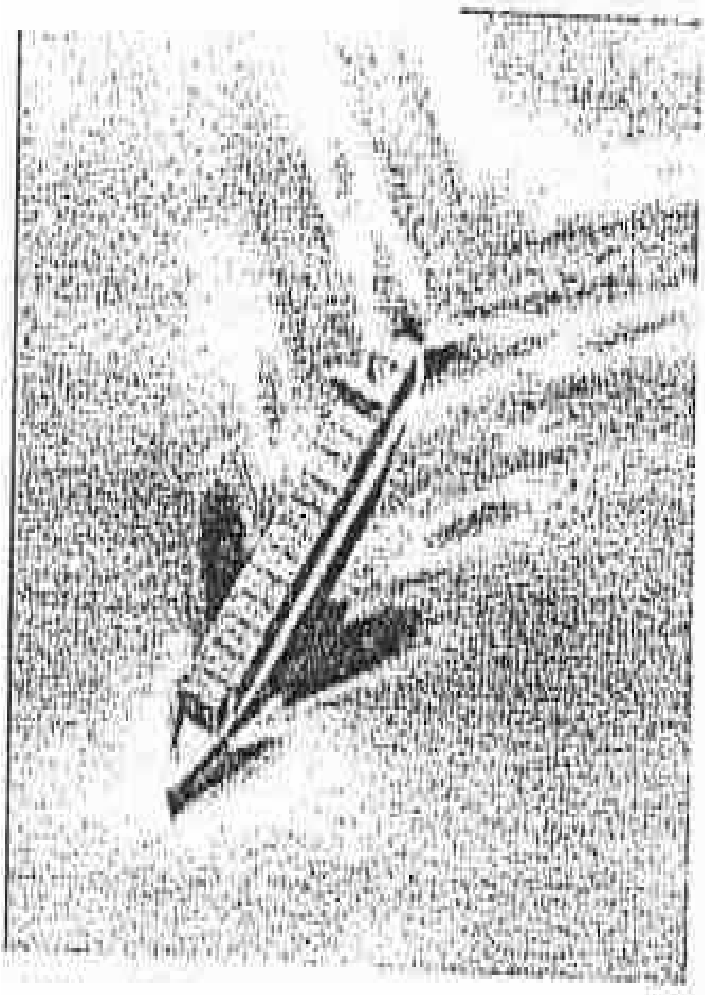
Otpor vrtloženja, odnosno eddy-ijev otpor odnosi se na stvaranje vrtložnog kretanja vode iza broda zbog toga što oblik podvodnog dijela krme nije u potpunosti prilagođen strujnicama vode

Najveći dio preostalog otpora čini otpor talasa R_w .

U prvom redu talasi nastaju kao posledica nejednolike brzine tečnosti oko broda. Brzina vode koja struji oko broda manja je na premcu i na krmi, a veća u sredini broda.

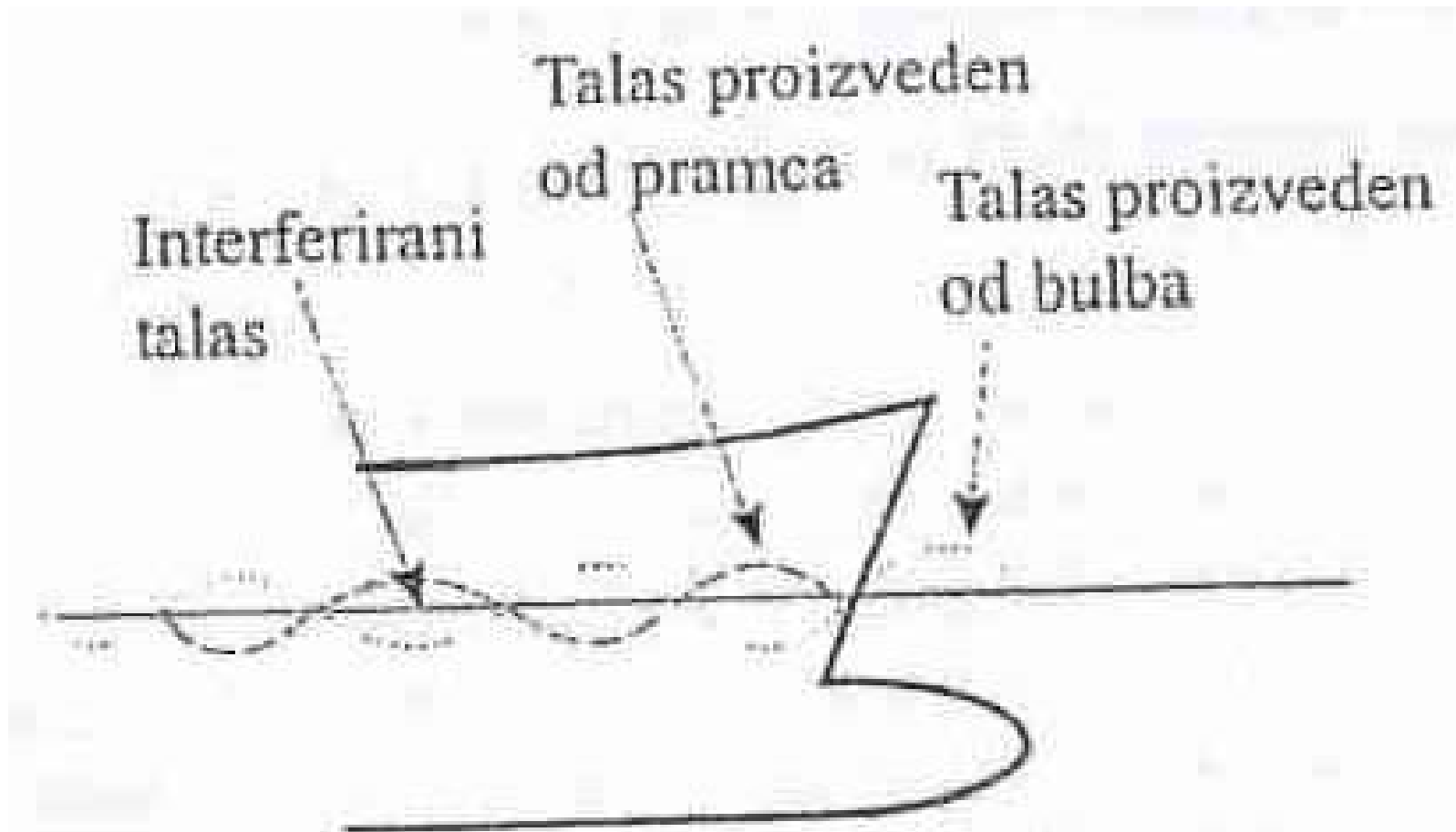
S obzirom na činjenicu da se talasi stvaraju na pramcu, sredini i krmi broda i da njihova talasna dužina zavisi od kvadrata brzine broda i dužine broda, jasno je da može, doći do njihove interference, odnosno superponiranja.

Ovo se manifestuje na način da se na krivoj otpora pojavljuju grbe ili "udubljenja".

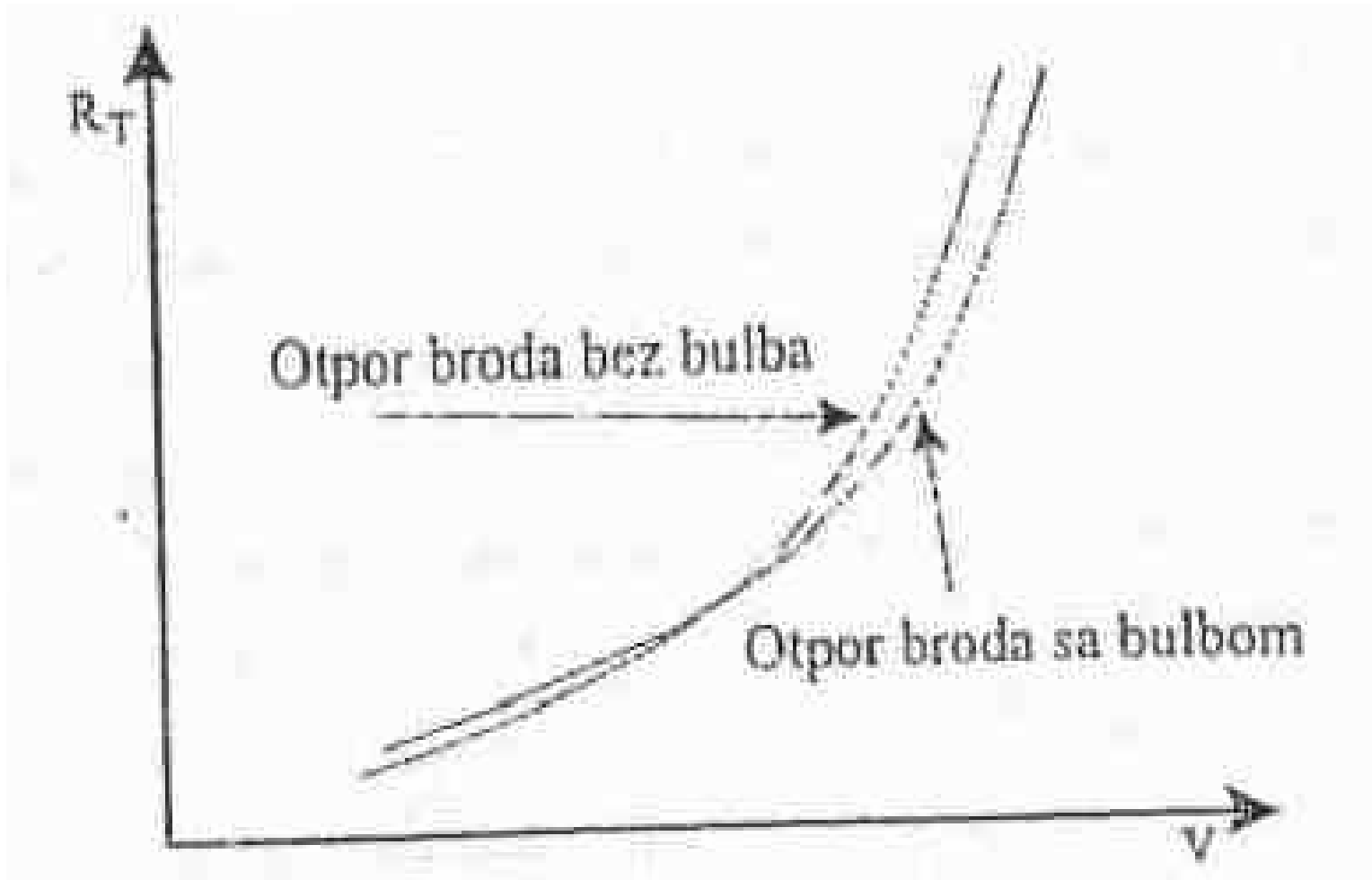
Otpor talasa može se u jednom dijelu smanjiti promjenom oblika pramca na način da se brodu doda istureni dio koji se zove "bulb**".**

Uloga bulba je da stvori dodatni talas koji sa pramčanim talasom interferira.

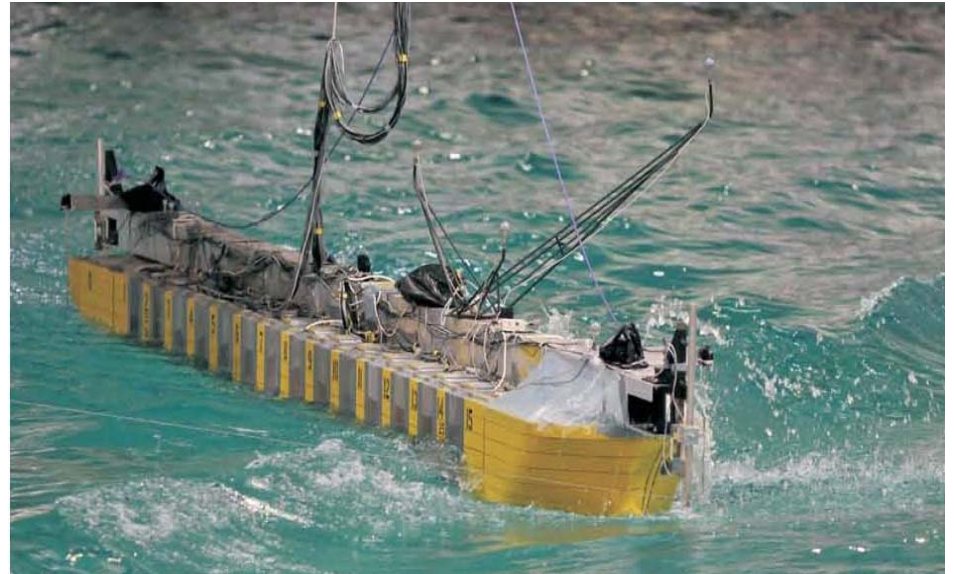
Uticaj bulba na pramčane talase

Otpor broda sa i bez bulba

Ako se primijeni Froude-ov zakon sličnosti, onda se mogu dobiti rezultati mjerenja na manjim plovilima u bazenima (modeli), primjeniti i na veće tj. prave brodove.

The fleet

8500 TEU container ship

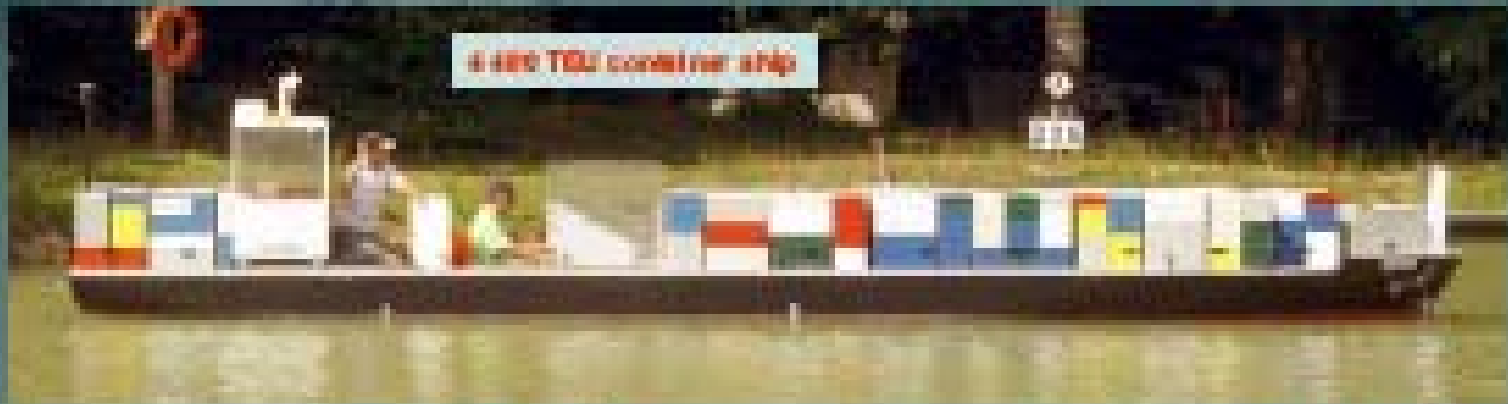

266 000 m³ LNG carrier

The fleet

4 400 TEU container ship

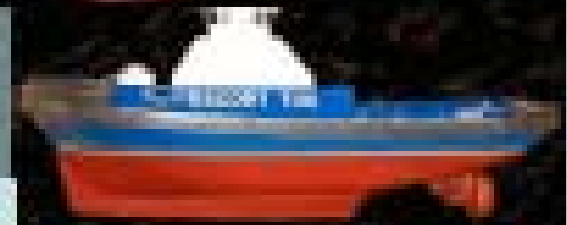
same as car carrier and cable ship

21 Moth Baller tug

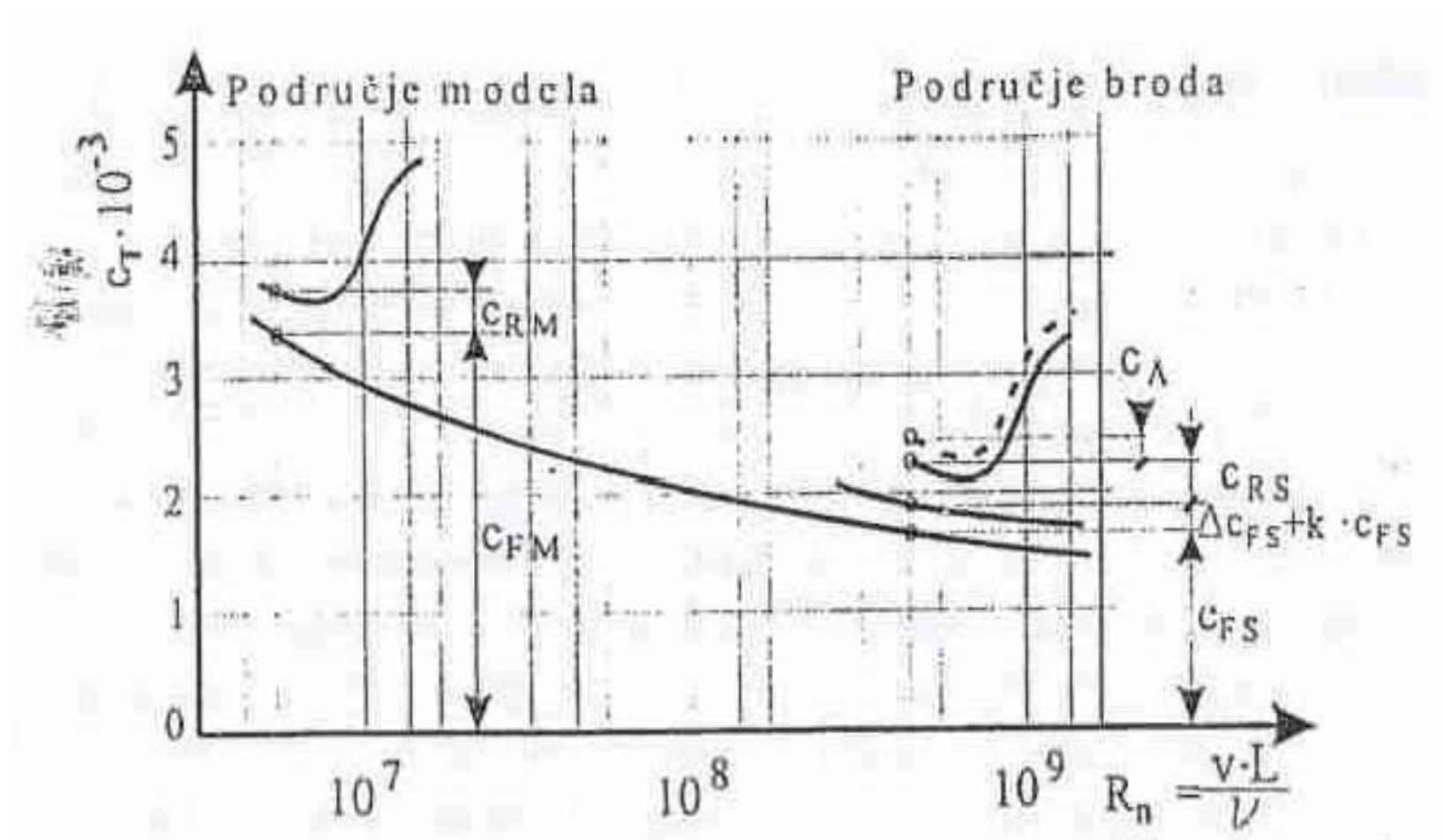

21. 2 BW pods

2000 tug

Određivanje otpora broda preko Froudeovog zakona sličnosti

Pored naprijed pomenutih komponenti otpora broda, u realnosti se pojavljuju još neke:

- **otpor dodataka** na brodskom trupu odnosi se na ljuljnu kobilicu, kormilo, skegove, stabilizatorska peraja i druge izdanke. Može biti od 0.5% do 10% od ukupnog otpora.
- **otpor prskanja** odnosi se na, stvaranje vodenog spreja oko vodne linije broda prilikom kretanja. Ovaj otpor je kod najvećeg dijela brodova koji se kreću komercijalnim brzinama zanemarljiv.
- **otpor vazduha** se odnosi na otpor nadvodnog djela trupa broda pri kretanju i obuhvata i otpor trenja i otpor pritiska zbog viskoznosti. Otpor vazduha zavisi od lateralne površine broda izložene vazduhu i proporcionalan je gustini vazduha i brzini na kvadrat.

1.4 Izračunavanje otpora broda

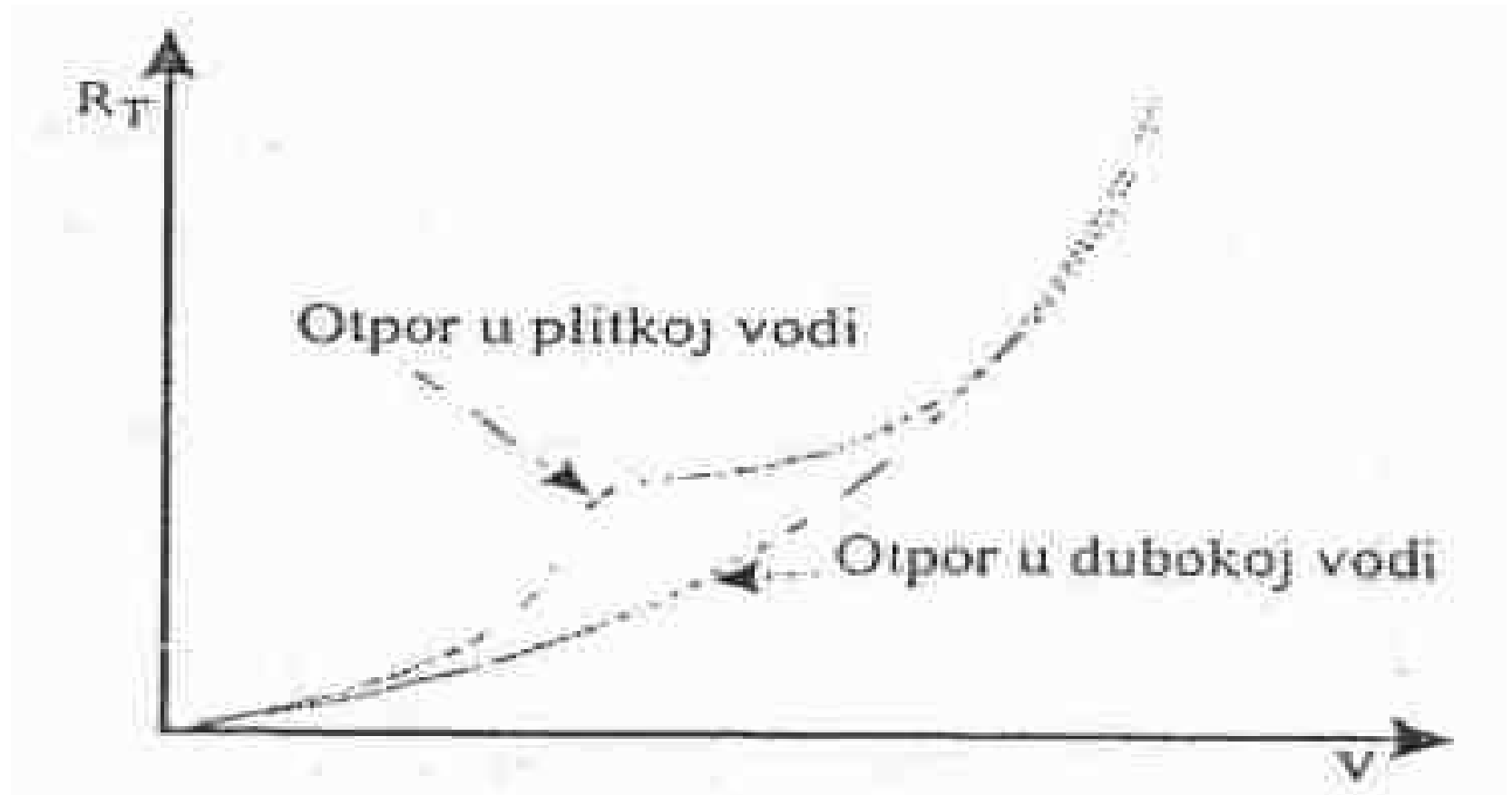
Ranije je rečeno da je nauka o otporima broda započela eksperimentalnim bazenskim mjerenjima.

I danas se ova nauka zasniva na bazenskim ispitivanjima sistematizovanih serija modela.

Tih bazena ima više u svijetu, a najpoznatiji su Wageningen, Goeteborg, Osaka, itd.

Podatci koji se dobiju bazenskim ispitivanjima prikupljaju se i koriste se za procjenu novih brodova.

1.5 Otpor broda u plitkoj vodi i kanalima

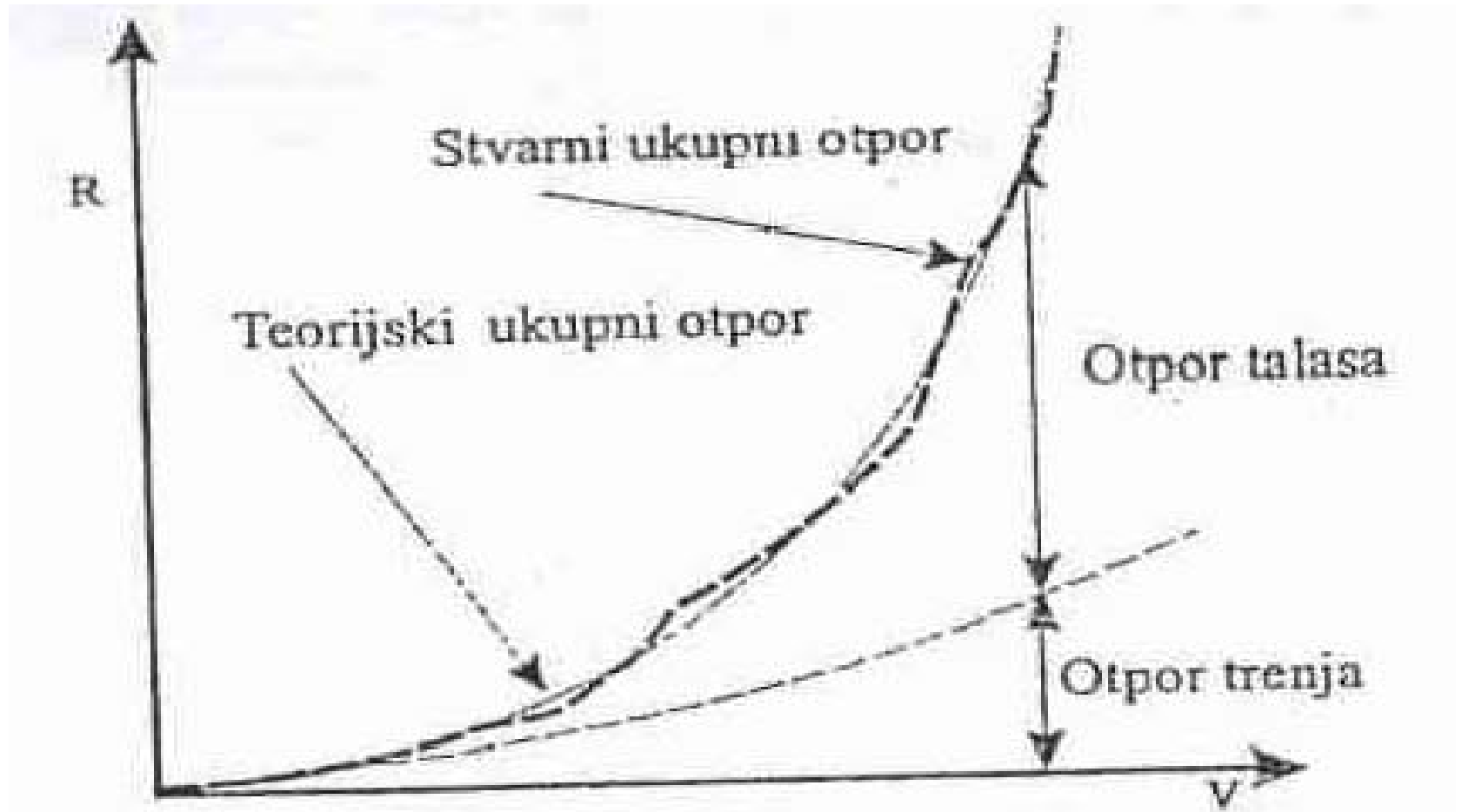

2. Snaga poganskog uređaja i interakcija trupa i propelera

Da bi se **energija** proizvedena u **poganskom uređaju** na brodu transformisala u **porivnu silu**, nophodno je da na brodu postoji **propulzor**.

U ranim fazama primjene parne mašine na brodu je kao propulzor upotrebljavan, točak, koji je kasnije zamjenjen propelerom, prvenstveno zbog većeg **stepena korisnosti** koji propeler ima u odnosu na točak .

Otpor koji se dobija proračunom ne razlikuje se od stvarnog kod trgovačkih deplasmanskih brodova.

Na bazi izračunatog otpora broda, može se izračunati i snaga koja je neophodno za savlađivanje ukupnog otpora.

Ova snaga se naziva efektivna snaga i obilježava se sa P_E .

Ona predstavlja energiju u jedinici vremena koju je neophodno uležiti u "guranje" ili "vuču", odnosno poriv broda da bi se on kretao brzinom v .

$$P_E = R_T \cdot v \text{ (kW)}$$

Međutim u pogonskom uređaju je neophodno proizvesti znatno veću snagu, budući da se jedan dio nje izgubi prije nego se pretvori u efektivnu.

Porivna snaga koju propeler daje za kretanje broda može se predstaviti kao **T - porivna sila koju stvara propeler.**

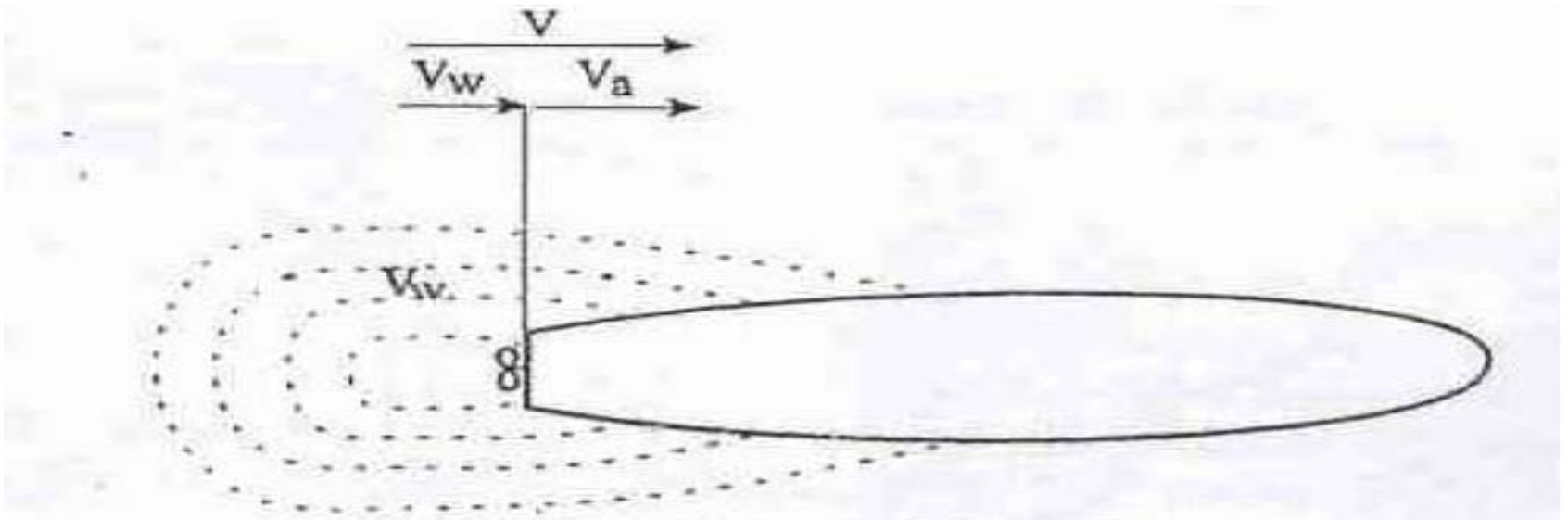
Neophodno je da porivna sila **T - koja je uzrok kretanju broda, bude veću od otpora broda za gubitke koji nastaju uslijed interakcije trupa i propelera odnosno za efekat te interakcije.**

Ova interakcija ima nekoliko elemenata.

Prvi element ove interakcije - zajedno sa brodskim tijelom koje se kreće brzinom v , putuje i određena količina vode u okolini njegove krme i to brzinom v_w je prouzrokovane viskoznošću tečnosti u kojoj se brod kreće i koju brod "vuče" za sobom.

Pored ovog, krmeni talas stvara i orbitalno kretanje vode u blizini krme, što takođe utiče na brzinu vode.

Ovaj efekat kretanja vode u blizini krme broda određenom brzinom se naziva **sustrujanje [wake]** i njegova konačna posledica jeste da propeler u vodi u svojoj okolini napreduje brzinom v_a , koja je jednaka razlici brzina broda i vode koja putuje za brodom. Ova se brzina naziva **brzina napredovanja propelera**.

Na brzinu napredovanja propelera utiče i koeficijent sustrujanja W koji utiče na izračunavanje snage koju propeler treba da preda. Veličina ovog koeficijenta se može dobiti proračunski i eksperimentalno, gdje se mora uzeti u obzir i koeficijent punoće brodske forme.

Efekat ovog faktora na sami propeler je pozitivan s obzirom da je snaga koja se pretvara u poriv

$$P_T = T \cdot v_a,$$

a da je v_a manje od v .

Isto tako svojim radom usisavajući vodu koja se nalazi ispred njega, a neposredno iza krme broda, propeler smanjuje pritisak iza broskog tijela, povećavajući na taj način razliku pritisaka ispred i iza broskog korita, odnosno "vukući" korito broda nazad i povećavajući na taj način otpor broda.

Drugi faktor; ovaj fenomen naziva se smanjenje poriva i može se posmatrati kroz povećanje porivne sile koja je neophodna za svaladavanje ovog otpora $\Delta R_T = t \cdot T$.

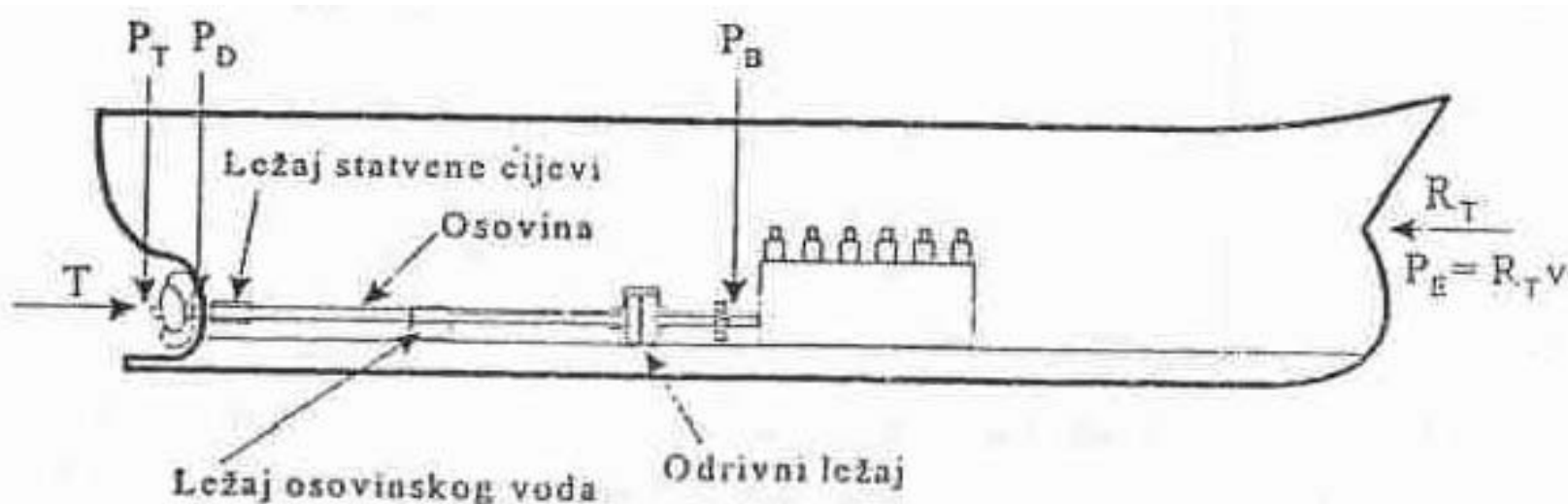
Gdje je t faktor smanjenja poriva $t = T - R_T / T$

Treći faktor koji se odnosi na činjenicu da je propeler smješten neposredno iza korita i da mu dotok vode nije konstantan niti dolazi pod pravim uglom u odnosu na površinu diska propelera, već ima određenu rotaciju.

Stepen korisnosti propelera dobija se na bazi eksperimentalnih merenja na slobodnom propeleru. Kod dobro izabranih propelera na trgovačkim brodovima kreće se od **0.45 do 0.7**.

Stepen korisnosti osovinskog voda kreće se od 0.97 do 0.98 za brodove bez reduktora, za brodove sa reduktorom on je manji zbog gubitaka na reduktoru (**2 – 4%**).

U praksi se kod izbora pogonskog uređaja uvijek ide na obezbjeđenje rezervne snage, kod dizel motora to je približno 15%.

3. Propeler

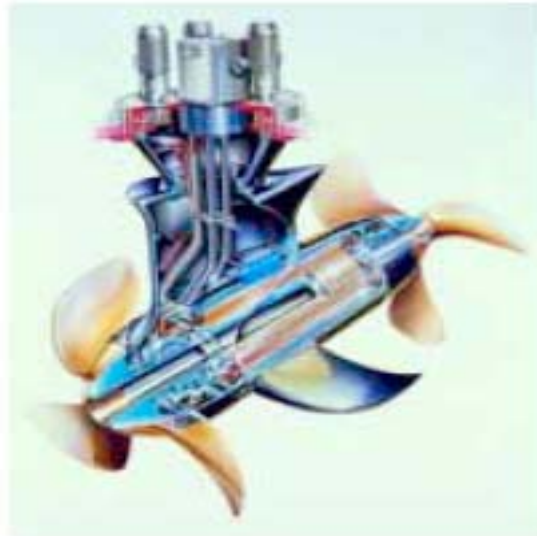
Propeler je patentiran u Engleskoj četrdesetih godima devetnajestog vijeka, ali je pokušaja njegove primjene bilo i ranije.

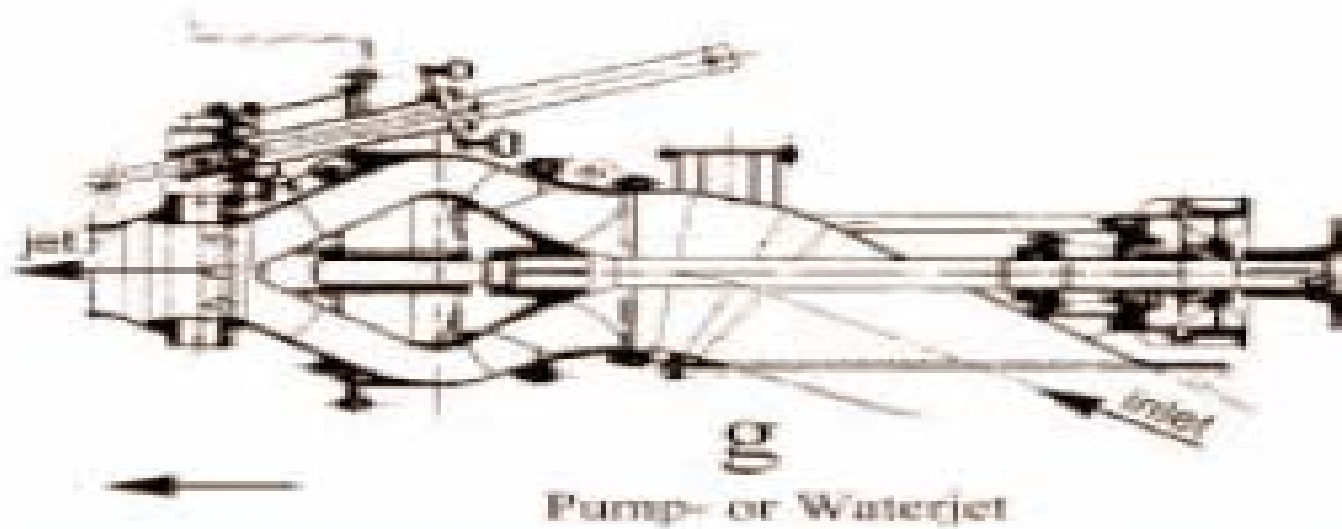
Danas se na brodovima susreće veći broj različitih vrsta propelera:

- propeler Voith-Schnaider-ov.**
- propeler sa zakošenim krilima,**
- mlazni propeler,**
- propeler sa sapnicom,**
- tandem propeler, itd**

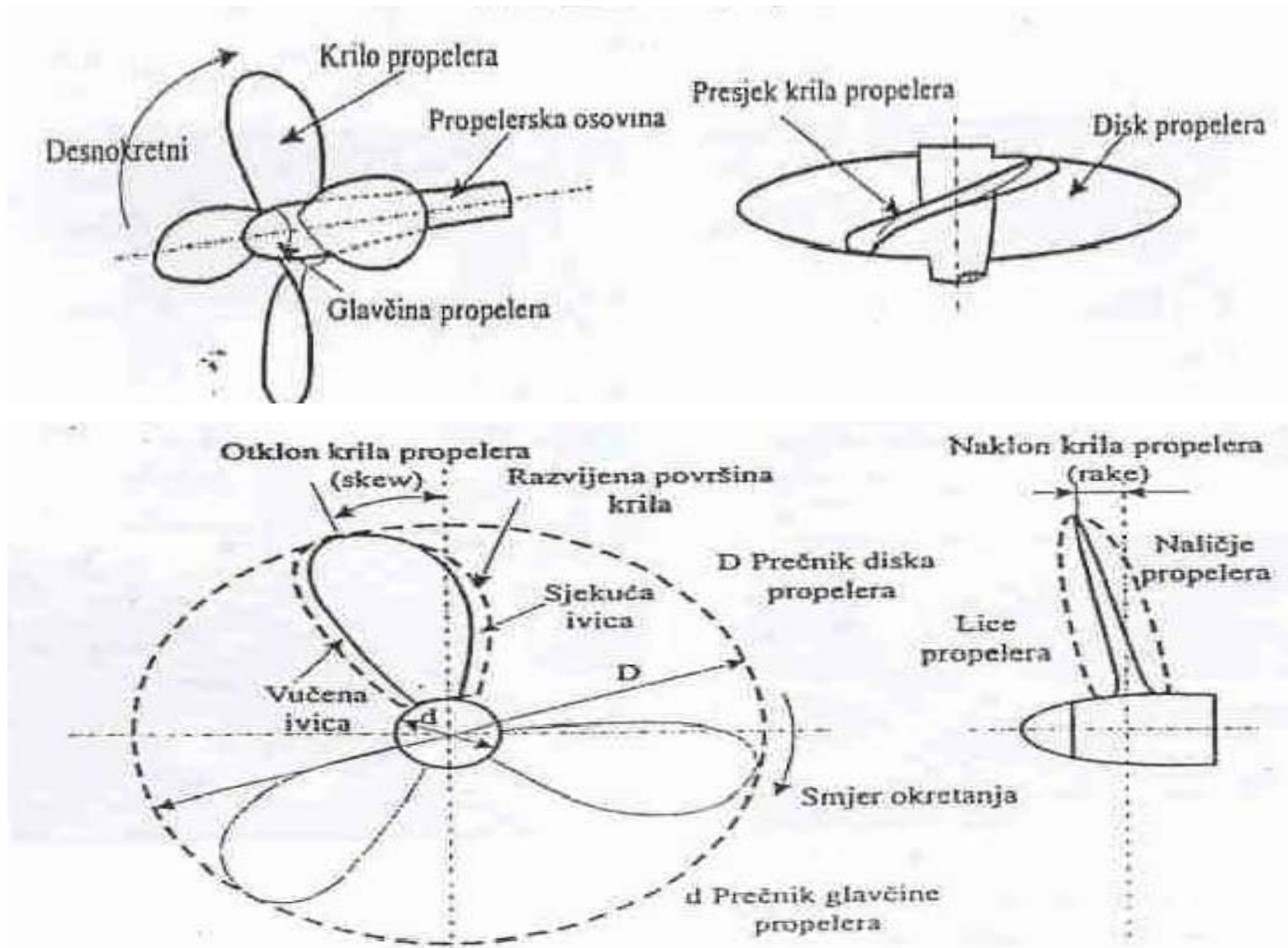

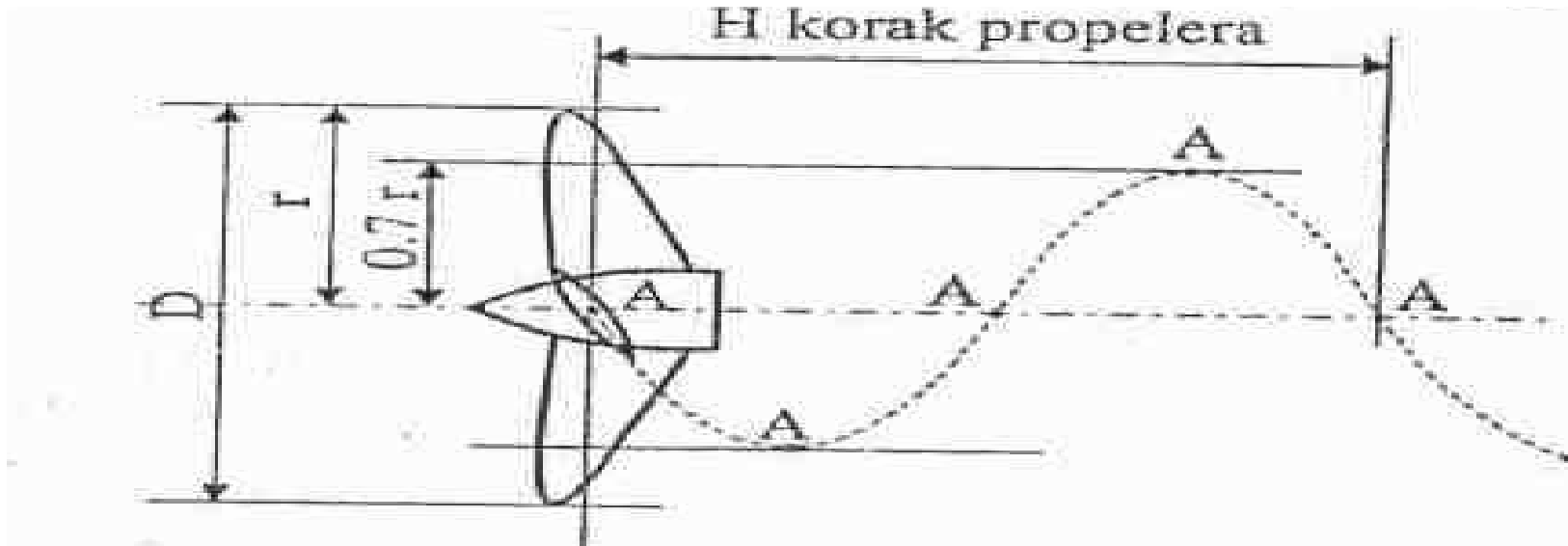
Slika 2.1. g) Vodomlazni propulzor

Glavni dijelovi propelera

Slika 123 Karakteristične veličine propelera

Korak Propelera

Korak propelera predstavlja put koji vrh krila pređe u smjeru kretanja broda za vrijeme od jednog okretaja propelera. Da nema proklizavanja propelera (slip ili skliz**) prilikom kretanja kroz vodu, kretanje bi bilo kao što je prikazano na slici.**

Korak propelera se još nazivu i ugao nagiba krila propelera, jer zavisi od nagiba krila propelera u odnosu na osu kretanja broda.

Kavitacija propelera

Kretanje vode u blizini krila propelera (zbog različitih oblika površina), odvija se kroz proces velikih promjena brzina, pritisaka.

U skladu sa Bernulijevom jednačinom, rast brzine uzrokuje povećanje pritiska i obrnuto.

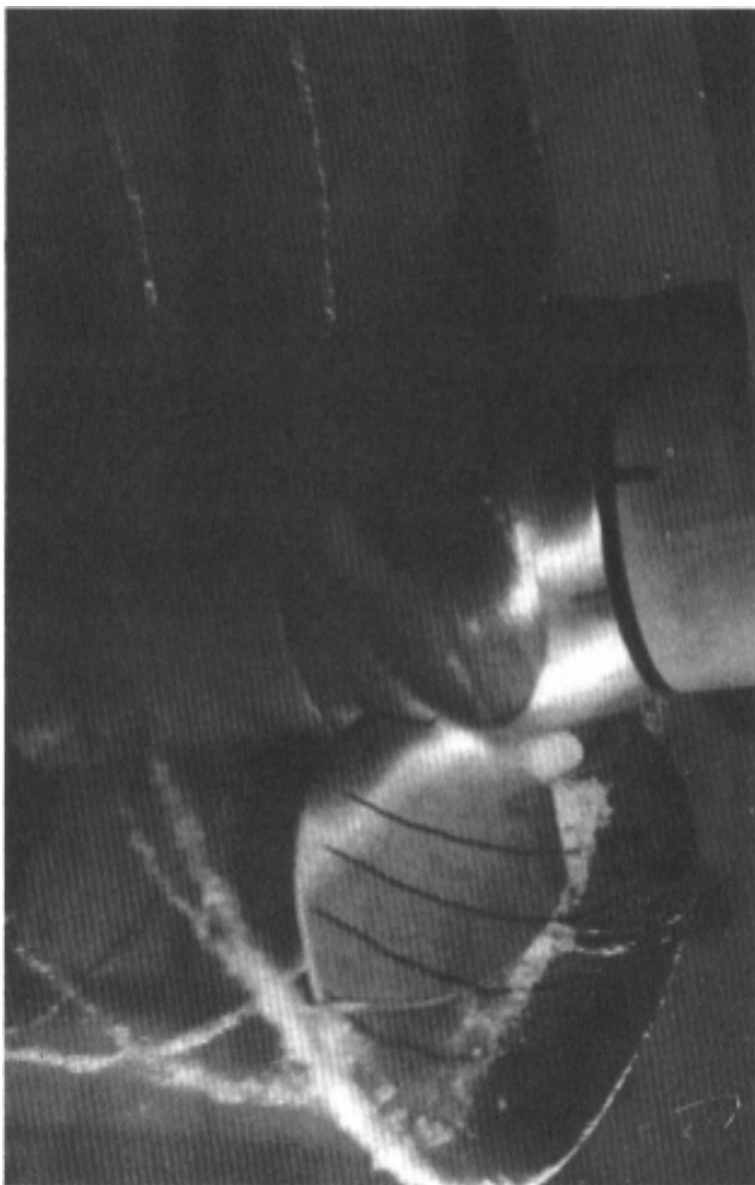
U slučajevima kada pritisaksak u vodi padne ispod određenog pritiska, dolazi do isparavanja čestica vode (eksplozije**), odnosno, ukoliko opet naglo 'poraste do' kavitacionog pritiska: doći će do kondenzacije čestica vodene pare (**implozije**).**

Ova pojava poznata je kao kavitacija.

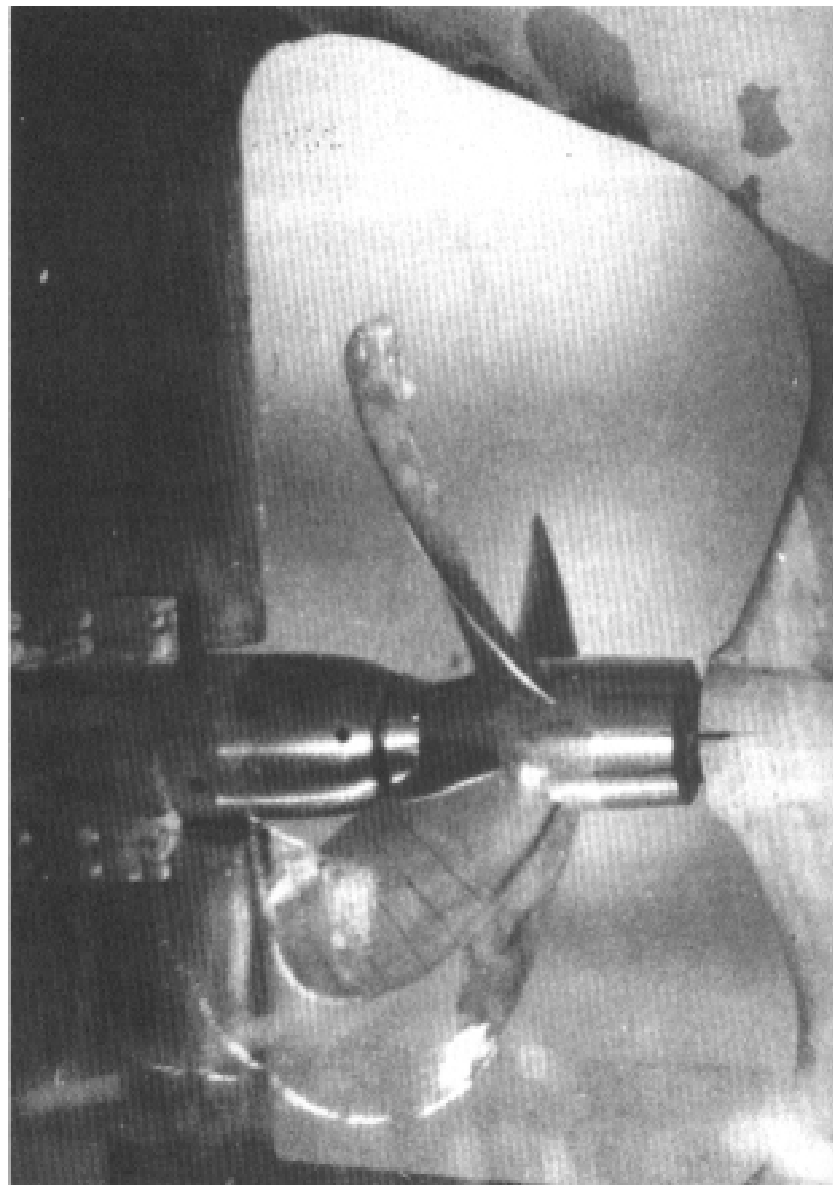
Kavitacija u blizini površine krila propelera uzrokuje kavitacionu eroziju krila propelera.

Mjehurić pare koji putuje od vodene ivice ka vučenoj ivici po površini krila gdje je pritisak veći od kaviteclonog, naglo se kondezuje pri čemu nastaje **implozija sa lokalnim usisnim - silama na površini krila propelera i do 3000 kN/cm^2 .**

Ova sila oštećuje površinu krila stvarajući neravnine i udubljenja.

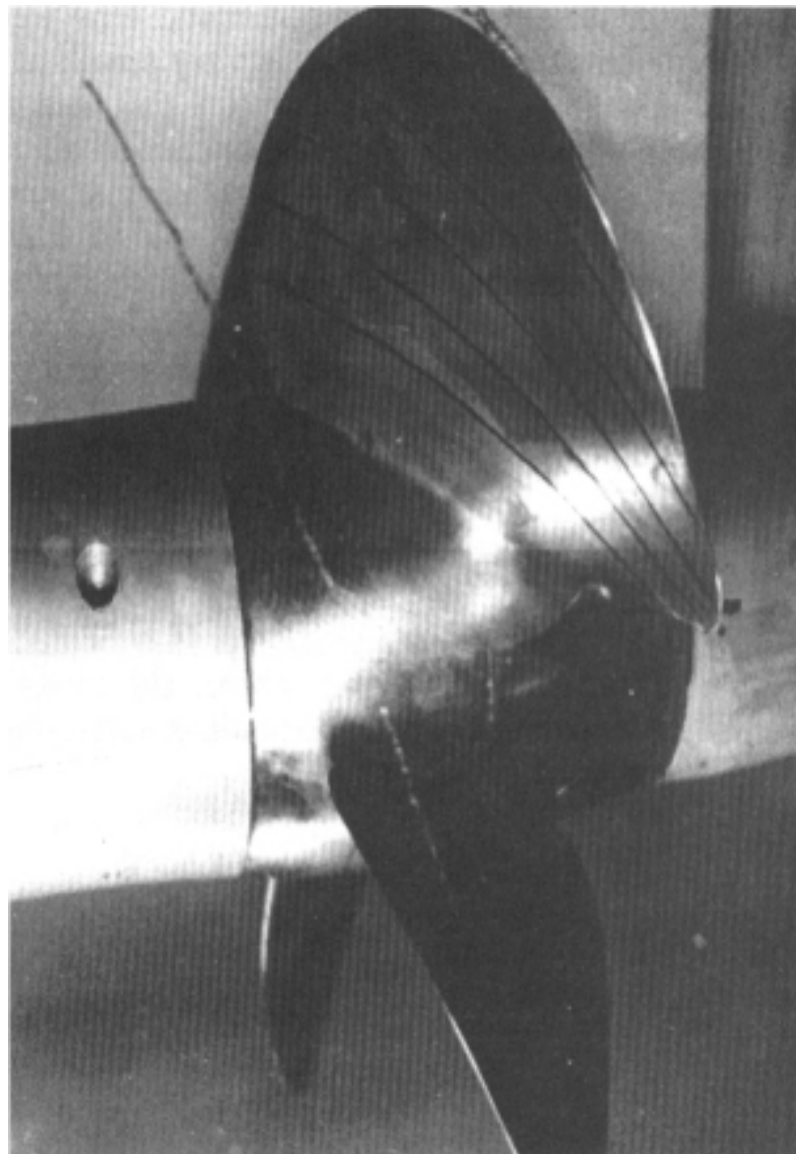
STABILNI SLOJ Kav.

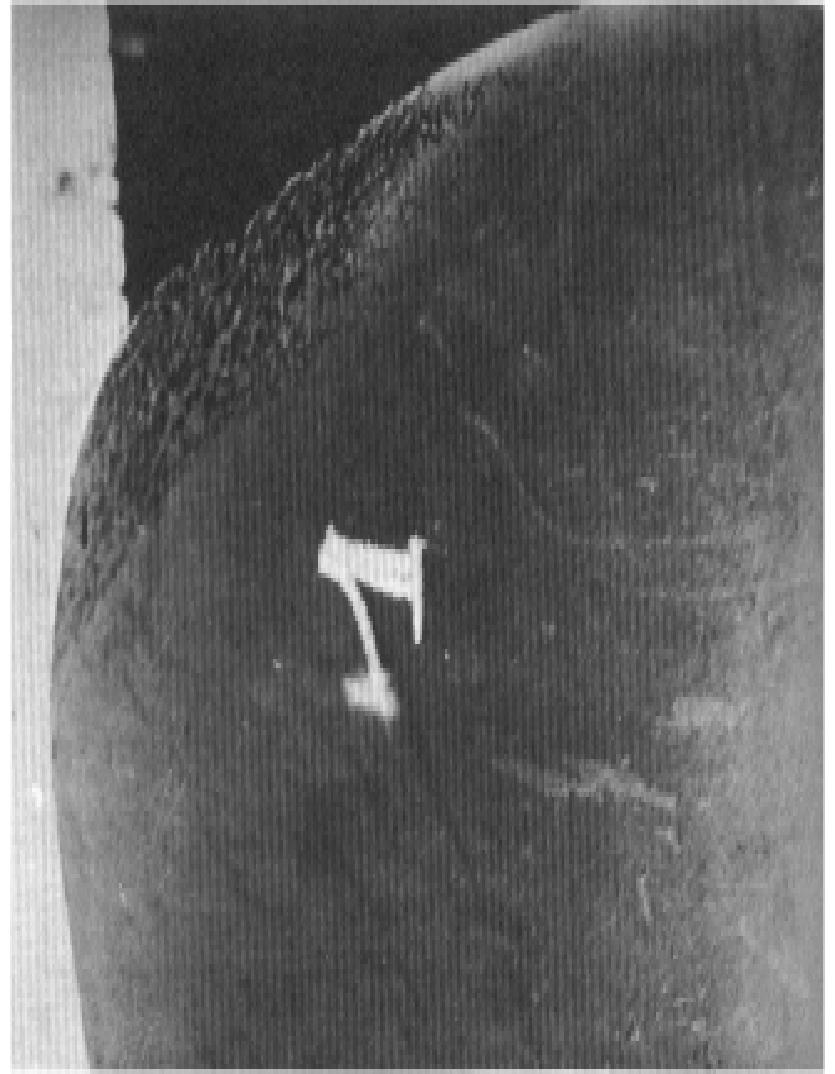
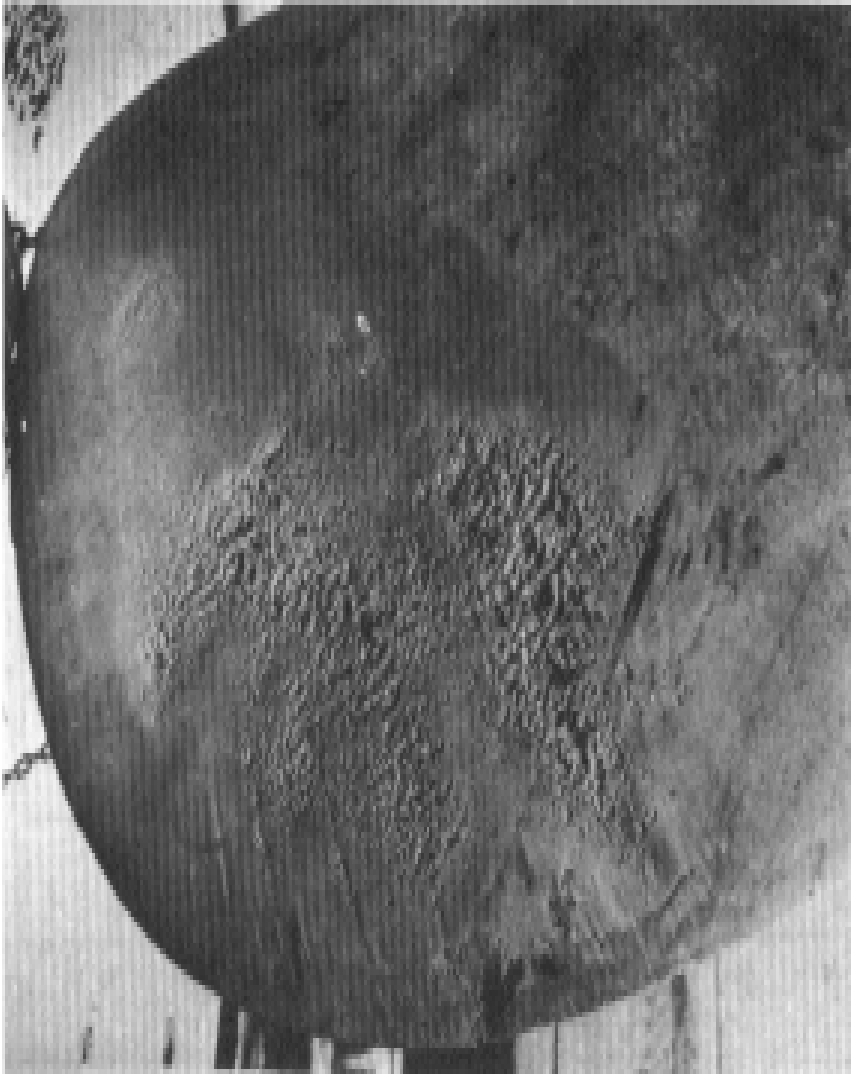
MEJHURIČASTI SLOJ

NASTAJANJE.

VRTLOŽENJE

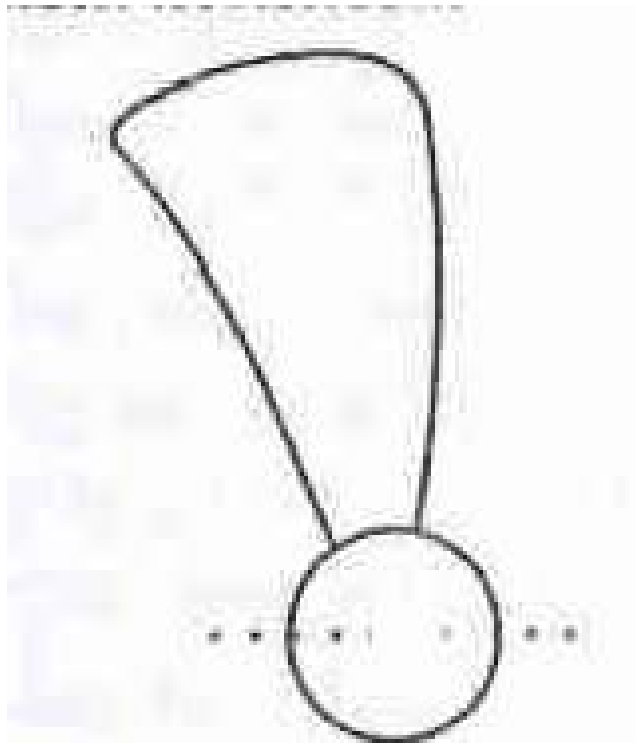

OŠTEĆENJA LISTA PROPLELERA

Superkavitirujući propeleri

Da bi se izbegao uticaj kavitacije ovi propeleri se projektuju tako da se pojava kavitacija dešava izvan površina lista propelera.

Zato imaju zasječak na vrhu lista.

Materijal za izradu propelera

Brodski propeleri se najčešće liju od bronzе i livenog gvožđa ili čelika.

Propeleri od bronzе najčešće se liju od:

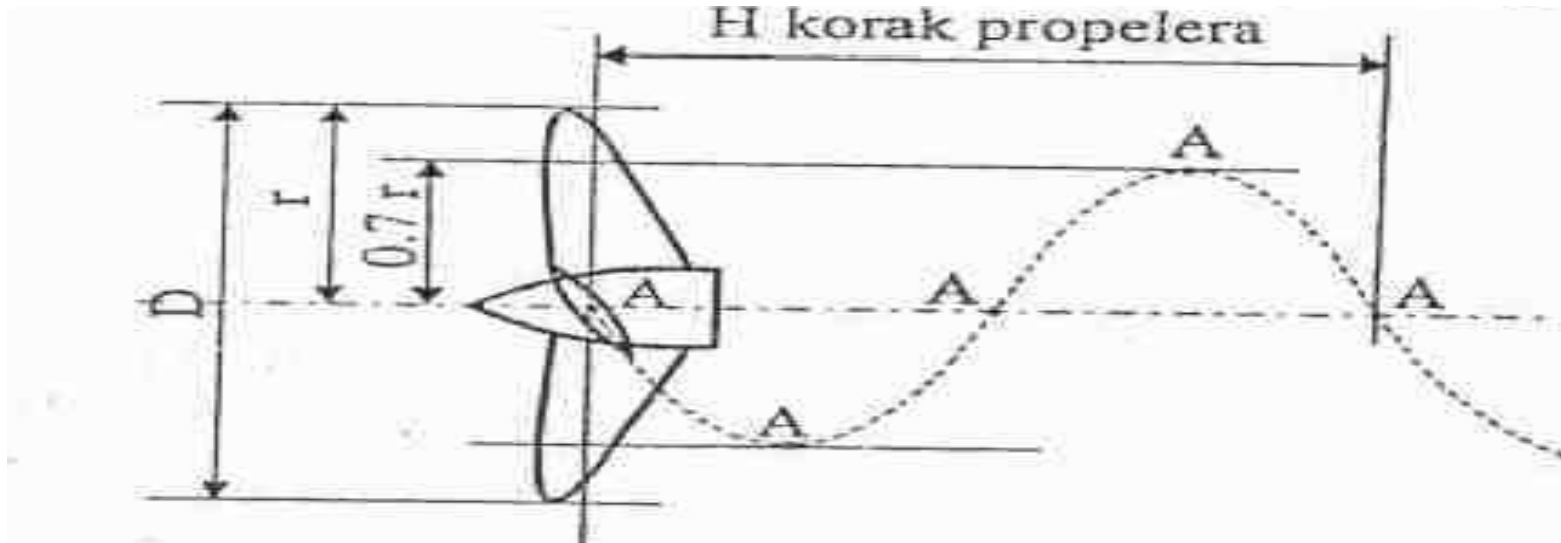
- manganske bronzе,**
- mangan-aluminijumske bronzе i**
- nikal - aluminijumske bronzе.**

Bronza obezbjeđuje dovoljnu čvrstoću propeleru, ima veliku otpornost na površinska oštećenja i posebnim postupcima brušenja i poliranja postiže se minimalna hrapavost koja se dugo zadržava.

Skliz propelera i koeficijent napredovanja propelera

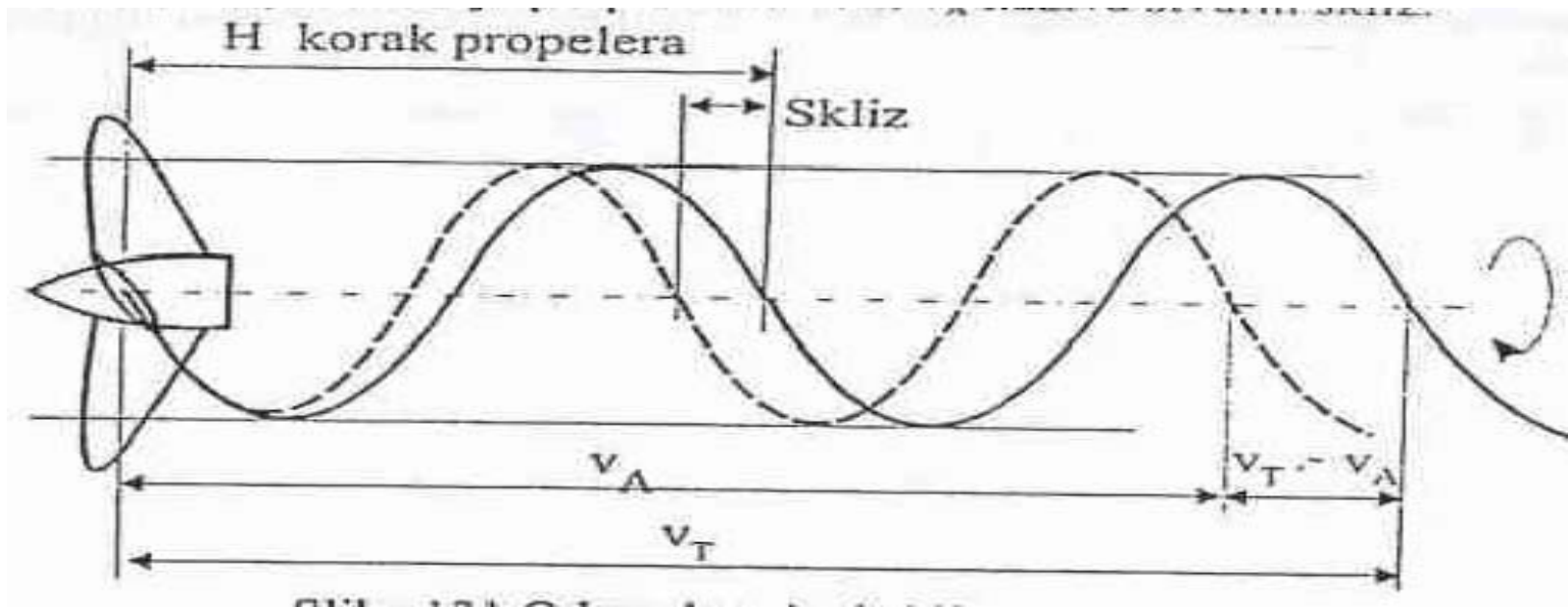
Kada bi se propeler ponašao kao vijak u matici, on bi za jedan okret prešao put od jednog svog koraka H . To znači da bi imao brzinu $v_T = H \cdot \omega$ (m/s).

Ova brzina naziva se teorijska brzina kretanja broda i propelera.

Međutim s obzirom da se propeler kreće u fluidu on za vrijeme jednog okreta neće preći put l , nego nešto manji put hp , jer će mu i brzina biti manja.

Razlika između teorijske brzine i brzine broda naziva se prividni skliz, dok se razlike između teorijske brzine i brzine napredovanja propelera u vodi v_A naziva stvarni skliz.

Skliz i koeficijent napredovanja propelera predstavljaju veličine koje u zbiru daju jedinicu, odnosno kad je skliz jednak nuli, koeficijent napredovanja je 1 i obrnuto.

Odnos između koeficijenta napredovanja i skliza prikazan je formulom;

$$J = (1 - S) \cdot \frac{H}{D}$$

Pitanja ?

HVALA NA PAŽNJI

